

Stillhet: Tage Aurell om vårt behov av äkta ensamhet (1949)

Kanske en stillhet en stund just nu, men vad får vi för användning för stillhet när det blir vardag igen? 1949 läste Tage Aurell in en text för Sveriges radio som tycks handla om oss nu och här.

ESSÄ: Detta är en text där skribenten reflekterar över ett ämne eller ett verk. Åsikter som uttrycks är skribentens egna. Essän är en nedkortat version av ett nyårstal som sändes 1949 och i OBS första gången 2020-04-02.

De man examinerar allting av människa så är hennes stillhet det ädlaste. Det var Ehrensvärd som sa det. Före tåg och bil och buss och flyg. Före telegraf och telefon, landskamper och tippning. Borta i ett tystnadens drömland kan vi tro, vi som bokstavligen matas med beskrivningar av vårt välsignade jäkt. Här finns minsann ingen plats för stillheten. Det var i gamla dagar det. Det var på Ehrensvärds tid. Nej, hör vi så, den var ingen allmänlighet då heller, en sällsynthet var den i stället. Det ädlaste. Men det har mänskliga stillheten varit i allan tid. Gamla kineser talar om den. Och gamla indier. Sammalunda den urkund vi kallar böckernas bok. "Min själ var stilla" heter det längtansfullt. Och resten som skulle höras, den hördes inte i stormen, inte i jordbävningen, inte i elden. Det var i det äntligt stilla vädret den hördes.

Kanske en stillhet en stund just nu, men vad får vi för användning och tillfälle för stillhet när det sedan blir vardag igen? Jag hörde läsas ur en barnbok om ett tvillingpar som en dag skulle gå en tur i skogen med en blind släkting och kom åter snarast lite förskräckta. Den här blinde farbrorn var nog helt enkelt en sorts trollkarl. Han

såg både fåglar och bäck och gläntor och annalkande fällor långt före dem själva! Men de sa en annan av de vuxna till dem: Lägg er raklånga på marken, och bind för ögonen och ligg stilla i tio minuter. De lydde smått förundrade. Och först hörde de ingenting, bara att det föll en så underlig ro över dem, de liksom hörde stillheten och ur den plötsligt allehanda ljud från när och fjärran, små händelser som de annars inte skulle ha lagt märke till men som nu berättade en mängd för dem om vad som tilldrog sig. Så att de nästa såg det. Så lärde på sitt vis att stillhet är motsatsen till stillestånd, att någonting sker i stillheten. Att den är lika med handling. Att där finns den goda jord som ett frö faller i, slår rot i. Plantan växer, bär blom och frukt. Vajar för vinden, susar för vinden, men rötternas arbete i stillhet ser vi inte. Dock är det som sker ovan jord betingat av det som som sker i det tysta. Nere i stillheten. I den goda mullen. I matjorden.

Och om rötternas arbete hindras? Det är med ett slags förfärad nyfikenhet, hos många redan blandad med stolthet, som vi läser om atombomber. Men mer för mig är det en förtvivlans indignation som griper mig när jag läser om hur människor tillåts ödelägga guds gröna jord. Kalhugga skogar, ge vindarnas och regnens erosionsmakter fritt lopp. Så att tusentals och åter tusentals hektar år efter år tas ifrån oss. Virvlar bort med vinden. Spolas ut i havet, dränks i sand medan miljoner varelser svälter, dör i hunger.

Det är likadant med oss. Avskärs vi från stillheten, från den goda mullen, då ger vi därmed fritt spelrum till livslarmets nedbrytande

krafter. Lust, kval, väntan, begär är den torra blåst som evigt viner omkring oss, förskingrande våra livsrötters bästa mull. Om och när vi skönjer det, säger vi kanske någon gång ”ja” till stillheten. Tror åtminstone stundvis att den verkligen är det ädlaste.

Men vad tycker vi så om stillhetens syster eller bror, ensamheten? Den ska vi till varje pris rädda oss ifrån. I tal, i skrift i en hel propagandaapparat av modernaste snitt får vi höra att den först och sist är någonting förhatligt. En ensam människa ... det tycks alldeles omöjligt att inte säga de orden så att de inte låter som någonting tragiskt. Det är väl bara det att ensamheten rätt och slätt är vårt läge här i världen. Det ante vi när vi var unga, det känner vi mittvägs, det ser de gamle när vandringen lider mot slutet. Vår lott är ensamhet. Kropp, själ och ensamheten. Gemenskap! tutar lurarna, gjallarhornen, högtalarna från alla från alla fyra väderstrecken. I flock! Det är nästan lite för lätt för den som tror motsatsen att peka på de tider vi nu kräver att vara vårt öde, vår bestämmelse för en lång framtid. Gemenskap, alla i samma fålla. Men mänsklighet är en ting, den enskilda människan en annan ting märkligt nog. Och det är inte sagt att vi var och en för sig ska gå och vänta på samma sätt förgäves. Du och jag orkar inte med någon mänsklighetens räddning gunås, men vi kan försöka orka med oss själva. Hur annars orka med andra? Finna den verkliga gemenskapen? Ty det är som dig själv du ska älska din nästa.

Hitta oss själva, orka med oss själva, måhända har det heller aldrig varit så angeläget som nu och det kan ingen annanstans ske än i ensamheten. Men sedan är det sant: Ingen trädgård fordrar mer ans

och vård än trädgård ensamhet. Det är alldeles inte likgiltigt vad du tar med dig in i ensamheten, du får tvärtom laga att du tar med dig någonting mycket skönt. Det bästa du har. Det du åtminstone anar är ditt bästa. Din egentliga egendom. Den som det går så evinnerligt lätt att plöttra bort i vimlet och marknadsståhejet. Det är inte klorna, de egna klorna, vi först och sist ska vässa i ensamheten. Då blir där ingen ensamhet. Ingen stillhet heller som du nogsamt förnam när du till äventyrs prövade på. I stället pröva att vara varsam med dig, både med dig själv och med de andra.

I en gammal engelsk roman läste jag en gång att några av de finurligt formade instrument som heter människors själar blott har en mycket begränsad musik-, tid- och tonvidd. Att några av dem inte vibrerar det bittersta vid grepp som kan fylla andra med skälvande hänryckning och darrande smärta. Tonen av människa, av medmänniska. Ingenting är så missförstått som ensamhet, endast i kraft av ensamhet kan människor komma varandra nära.

Vi har spalt upp och spalt ner om vad för sorts värderingar vi ska skynda oss att hinna med i, alla på en gång. Vi har idoler så talrika som aldrig det och ilar från den ena till den andra. Men ju mer vi hejade dess mer knöt vi till om den verkliga erkännsamheten. Det märkte vi när vi skrikigt oss hesa. Vi travade beskäftigt iväg och kom tomma åter till en stillhet vi inte visste vad vi skulle göra med. Till en ensamhet som bara liknade hemlöshet. Ty det var där, i den rätta stillheten, den goda ensamheten, vår erkänsla skulle ha begynt. Där vi skulle ha byggt vår absolut egna boning, boningen utan murar men ändå den enda vissa här i världen.

Lefnadsstämning, det är det vackra namn på den bok av Vilhelm Ekelund som dessa ord om stillheten, ensamheten, tacksamheten tryggar sig till. Stämning, inte stämningar. Inte i dag si och i morgon så, utan levnadsstämning just, från skede till skede i livet. Du får den på intet sätt gratis. Svårt åtkomlig och hårt åtkomlig är den.

Men det var det ädlaste det var fråga om.

Tage Aurell, författare

** Essän är en nedkortad version av Aurells nyårstal inför det nya halvseklet, 1949.*